

Zadanie publiczne pn. „III konferencja naukowa Ostrołęka na przestrzeni wieków” współfinansowana ze środków Miasta Ostrołęki.

Miasto Ostrołęka

Marta Łepicka

Ostrołęka w dorobku Adama Chętnika

Wśród wybitnych twórców, naukowców miłośników Kurpiowszczyzny Adam Chętnik pozostanie niekwestionowanym autorytetem dla współczesnych badaczy i niestrudzonym i jej popularyzatorem.

Kurpie – Tak, Ostrołęka – nie.

Adam Chętnik to wybitny etnograf, muzealnik, działacz społeczny, regionalista, miłośnik Kurpiowszczyzny. Przedmiotem jego zainteresowań były: Kurpie, Puszcza Zielona i tereny graniczne; – jego zainteresowania były przede wszystkim terenowe, wiejskie, dotyczyły kultury ludowej i regionu Kurpiów. Chętnik nie prowadził dogłębnych badań życia miejskiego Ostrołęki choć wielokrotnie w swoich publikacjach wielokrotnie podkreśla powiązania Kurpiowszczyzny z Ostrołęką. Miasto to, pojawia się jako punkt odniesienia w jego twórczości w kontekstach: - ośrodka przemysłowego, miejsca pracy, handlu, edukacji, jako ośrodek kultywujący kulturę kurpiowska, rzeka Narew. W wielu swoich tekstach Chętnik przedstawiał Ostrołękę jako stolicę duchową Kurpiów, podkreślając jej rolę w kształtowaniu

tożsamości regionalnej. Dla niego Ostrołęka była łącznikiem między tradycją kurpiowską, a nowoczesnością.

Motywy podejmowane w pracach Adama Chętnika

Motyw	Opis	Znaczenie dla życia regionu (także miejskiego)
Tradycja i tożsamość Kurpiów	Niezależność, przywiązanie do ziemi, wspólnota	Kształtowanie tożsamości regionalnej Ostrołęki jako „stolicy Kurpi”
Praca i rzemiosło	Bartnictwo, tkactwo, kowalstwo, handel	Wpływ na rozwój miejskiego rynku pracy i wymiany
Budownictwo i estetyka	Drewniana architektura i ornamentyka	Przenikanie wzorów wiejskich do miejskiej zabudowy
Muzyka i taniec	Pieśni, instrumenty, obrzędy	Utrzymanie tradycji w miejskich uroczystościach i festynach
Wychowanie i edukacja	Młodzież, szkoły, kultura regionalna	Rozwijanie oświaty ludowej i miejskiej świadomości kulturowej

Przykładowe motywy kulturowo – etnograficzne w pracach A. Chętnika i ich znaczenie.

„Życie puszczańskie Kurpiów”

Codziennie życie Kurpiów: opis pracy, obrzędów, zwyczajów rodzinnych i sąsiedzkich. Zwyczaje i obrzędy: wesela, chrzciny, pogrzeby, święta, zabawy. Praca i gospodarka: bartnictwo, myślistwo, rybołówstwo, wyrób dziegiu i smoły, handel leśny.

Struktura społeczna: wspólnotowość, solidarność, rola starszyny, normy zachowania.
Motyw: człowiek jako część przyrody, życie w rytmie lasu i tradycji.

„Budownictwo ludowe na Kurpiach”

Drewniana architektura Kurpiów: domy, stodoły, spichlerze, kościoły, kapliczki.
Techniki ciesielskie i ornamentyka: zdobienia, funkcje symboliczne.
Związek człowieka z naturą – drewno jako podstawowy materiał życia i kultury.
Symbolika przestrzeni – dom jako centrum świata. Znaczenie: to praca nie tylko o budynkach, lecz także o mentalności i estetyce ludowej. Dla życia miejskiego Ostrołęki istotna jako tło: w wielu miasteczkach regionu (np. Ostrołęka, Nowogród) jeszcze długo przetrwały wiejskie wzorce budowlane i zdobnicze.

„Instrumenty na Kurpiach i Mazowszu”

Kultura muzyczna i taneczna: instrumenty, muzycy, zabawy, śpiewy.
Społeczna rola muzyki – integracja wspólnoty, obrzędowość.
Regionalne różnice stylów i melodii. Znaczenie: dokumentacja świata dźwięków, który był istotną częścią życia społecznego – nie tylko na wsi, ale i w małych miastach regionu (Ostrołęka była jednym z centrów wymiany muzyków ludowych i miejskich).

„O Kurpiach”

Ogólna monografia regionu – jego historia, język, obyczaje, gospodarka.
Szczególne zainteresowanie mentalnością Kurpia – jego niezależnością, zaradnością, przywiązaniem do ziemi i wspólnoty. Opisy kontaktów między mieszkańcami wsi a miastami (np. handel, praca sezonowa). Znaczenie: tu pojawiają się pierwsze ślady refleksji nad relacją miasto–wieś – Kurpie sprzedają towary w miastach, ale zachowują swoją odrębność kulturową.

„Rzemiosło i przemysł ludowy na Kurpiach”

Wytwórczość ludowa: garncarstwo, tkactwo, snycerka, plecionkarstwo, kowalstwo.
Procesy wymiany – sprzedaż wyrobów na targach (m.in. w Ostrołęce, Myszyńcu, Łomży).
Początki komercjalizacji rzemiosła ludowego. Znaczenie: jedna z niewielu prac, w których

pojawia się Ostrołęka jako ośrodek handlu ludowego – łączy świat wsi i miasta. Tu Chętnik pokazuje, jak życie gospodarcze Kurpiów zaczynało się integrować z miejskim rynkiem.

„Kurpie – Puszcza Zielona”

Opis geografii, przyrody, obyczajów, pieśni, języka, stroju, rzemiosła. Refleksje nad zmianami w kulturze ludowej po II wojnie światowej. Znaczenie: pokazuje, jak modernizacja i urbanizacja (w tym rozwój Ostrołęki) wpływały na zanik tradycyjnego życia wiejskiego.

Ponadto, Adam Chętnik to komentator życia społeczno – politycznego. Opisywał warunki gospodarcze, kulturalne, bytowe i społeczne na pograniczu kurpiowsko-mazurskim. To także prekursor ruchu narodowego w powiecie; (w Ostrołęce – byli to: Władysław Glinka i dr Psarski) Organizator agitacji poparcia dla Rady Obrony Państwa na Kurpiowszczyźnie, a także o zakup Pożyczki Odrodzenia i odezwy do narodu. Relacjonował w prasie działania i inicjatywy życia społeczno-politycznego (po I wojnie) m.in. w: *Gość Puszczański, Goniec Pograniczny, Zorza, Drużyna, Tygodnik Ilustrowany* pisząc: „...praca społeczna rozwija się znakomicie, potrzeba odrodzenia moralnego i materialnego przenika coraz głębiej do mas ludowych. Ogniskiem ruchu są miasta i miasteczka, a pierwszeństwo przypada tutaj Ostrołęce”.¹

Co zawdzięczamy Adamowi Chętnikowi?

Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce

Adam Chętnik było orędownikiem gromadzenia i pozostawienia kolejnym pokoleniom eksponatów związanych z codziennym życiem Kurpiów tj: narzędzia, stroje, meble, sprzęty, rzeźby i wycinanki. Kiedy powstało Muzeum w Ostrołęce (1911-1913), Chętnik nieodpłatnie przekazał wiele eksponatów (330 szt.) i sam przewoził je wynajętą furmanką. Prawdopodobnie, w II połowie l. 30. XX Adam Chętnik, twórca skansenu w Nowogrodzie wysunął projekt przeniesienia do Ostrołęki zgromadzonych w Nowogrodzie zabytków

¹ A. Chętnik, *Puszcza Kurpiowska, Warszawa 1913, s. 124*

budownictwa kurpiowskiego oraz eksponatów sztuki ludowej i urządzenia skansenu w parku miejskim – wojna przerwała ten projekt. W 1939 r. w zamian za lokal, wynagrodzenie i spłatę zadłużenia Muzeum w Ostrołęce miało przejąć eksponaty z Nowogrodu. Umowa już była gotowa ale wojna pokrzyżowała plany.

Pozycje książkowe pozycje, w których w tytułach występuje Ostrołęka:

- *Na pomoc Ostrołęce*
- *Muzeum Puszczy Kurpiowskiej PTK w Ostrołęce. Opis i zachęta do zwiedzania (1914)*
- *Obchody Kurpiowskich Dni Kultury w Ostrołęce [w:] Literatura Ludowa (1961)*

Streszczenie

Adam Chętnik udokumentował i tym samym pokazał światu tradycję i tożsamość kurpiowską. Architekturę, język, sztukę, muzykę ale też specyficzny charakter ludzi, którzy mają w sobie upór, cenią sobie oszczędność, a nade wszystko wolność. Ocalił nasze ogromne dziedzictwo od zapomnienia.

Summary

Adam Chętnik documented and thus revealed to the world the Kurpie tradition and identity. Its architecture, language, art, and music, as well as the unique character of its people, who are persistent, value frugality, and above all, freedom. He saved our immense heritage from oblivion.